

teten, såfremt indsigelsen om inkompetence, hvis den ikke fremsættes forud for enhver realitetsindsigelse, dog ikke sker efter tidspunktet for den stillingtagen, der efter national procesret anses for det første forsvar, der fremføres for den ret, som sagen er indbragt for.

3. Da konventionens artikel 17 har til formål selv at fastsætte regler om

værnetingsaftalers form, kan de kontraherende stater ikke frit fastsætte andre formkrav end de i konventionen nævnte. Anvendt på spørgsmålet om, hvilket sprog, der skal anvendes i værnetingsaftalen, indebærer denne ordning, at en kontraherende stats lovgivning ikke kan hindre en sådan aftales gyldighed, blot fordi det anvendte sprog ikke er det i denne lovgivning foreskrevne.

I sag 150/80

angående en anmodning, som den belgiske Hof van Cassatie i medfør af protokollen af 3. juni 1971 vedrørende Domstolens fortolkning af konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag

ELEFANTEN SCHUH GMBH, Kleve, Forbundsrepublikken Tyskland,

mod

PIERRE JACQMAIN, Schoten, Belgien,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artiklerne 17, 18 og 22 i Bruxelles-konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager,

har

DOMSTOLEN

sammensat af præsidenten J. Mertens de Wilmars, afdelingsformændene P. Pescatore og Mackenzie Stuart og dommerne T. Koopmans, A. O'Keefe, G. Bosco, O. Due, U. Everling og A. Chloros,

generaladvokat: Sir Gordon Slynn
justitssekretær: A. Van Houtte

afsagt følgende

DOM

Sagsfremstilling

De faktiske omstændigheder og retsforhandlingernes forløb samt de indlæg, som er indgivet i medfør af artikel 20 i protokollen vedrørende statuten for EØF-Domstolen, kan sammenfattes således:

I — Faktiske omstændigheder og skriftveksling

1. Jacqmain, der er bosat i Schoten (ved Antwerpen), Belgien, var fra februar 1970 ansat som handelsrepræsentant af det tyske firma G. Hoffmann GmbH, nu Elefanten Schuh GmbH, som har hjemsted i Kleve, Forbundsrepublikken Tyskland. Jacqmain, som bl.a. var eneforhandler for de belgiske provinser Antwerpen, Brabant og Limbourg, arbejdede i realiteten for Elefanten Schuh's

belgiske datterselskab, SA Elefant, som har hjemsted i Genk-Zwartberg, Belgien.

Bl.a. i forbindelse med afståelsen af hans ansættelseskontrakt til SA Elefant opstod der vanskeligheder, som medførte, at Elefanten Schuh GmbH så sig nødsaget til i 1975 af afskedige Jacqmain uden opsigelsesvarsel.

Ifølge sagens akter indeholdt ansættelseskontrakten, som var affattet på tysk, mellem Jacqmain og firmaet Hoffmann en værnetingsklausul, hvorefter retten i Kleve (Forbundsrepublikken Tyskland) var enekompetent til at påkende enhver tvist.

Jacqmain anlagde sag ved Arbejdsretsbank Antwerpen med påstand om, at de to selskaber dømtes til solidarisk at betale en vis skadeserstatning for ansættelsesforholdets ophævelse.

Elefanten Schuh, der er første sagsøgte i nærværende sag, nedlagde ved skriftligt indlæg, indgivet den 26. maj 1976, påstande vedrørende sagens realitet. Ved indlæg af 1. marts 1977 påberåbte selskabet sig værnetingsklausulen i kontrakten og nedlagde påstand om, at Arbeidsrechtbank Antwerpen ikke havde stedlig kompetence.

Retten statuerede, at sagen i henhold til den belgiske retsplejelovs artikel 627, stk. 9, kan anlægges ved »retten ... på det sted ... erhvervet udøves«, endvidere at det ikke var bestridt, at sagsøgeren arbejdede for den første sagsøgte bl.a. i Arbeidsrechtbank Antwerpen's retskreds, samt at ingen aftale mellem parterne kunne fratage sagsøgeren ret til at anlægge sagen ved denne ret, jf. den belgiske retsplejelovs artikel 630. Retten forkastede derfor nævnte formalitetsindsigelse og dømte de to selskaber til at betale de fleste af de krævede erstatningsbeløb.

2. Arbeidshof Antwerpen anerkendte under ankesagen, at parterne i medfør af artikel 17 i Bruxelles-konventionen af 27. september 1968 ved aftale kan fravige værnetingsreglerne i den belgiske retsplejelov, men stadfæstede alligevel førsteinstansens afgørelse, idet den udtalte, at førsteinstansen var kompetent til at træffe afgørelse i sagen i medfør af den belgiske retsplejelovs artikel 627, stk. 9.

Arbeidshof Antwerpen fandt, at ansættelseskontrakten i henhold til artikel 52, stk. 1, i kongelig anordning af 18. juli 1966 om samordning af lovgivningen vedrørende hvilket sprog, der skal

anvendes i forvaltningsretlige sager, samt artikel 10 i anordning af 19. juli 1973 om anvendelige sprog, skulle have været affattet på nederlandsk, og at den nævnte artikel 10 bestemmer, at aktstykker og dokumenter, som ikke er affattet på nederlandsk, er ugyldige, hvilket også gælder for dokumenter, som allerede efter lovgivningen om anvendelige sprog af 19. juli 1973 var retsstridige, da nævnte anordning trådte i kraft. Ansættelseskontrakten, som var affattet på tysk, var — ligesom den heri indeholdte værnetingsklausul — følgelig ugyldig, hvorfor Bruxelles-konventionens artikel 17 ikke kunne finde anvendelse.

De to selskaber appellerede afgørelsen til kassationsretten, men SA Elefant's appel blev afvist, idet den var indgivet for sent.

Det fremgår af forelæggelseskendelsen, at selskabet Elefanten Schuh GmbH som første ankegrund anførte, at der i artikel 17 i konventionen af 27. september 1968 er fastsat ensartede regler for alle medlemsstater i Det europæiske økonomiske Fællesskab om gyldigheden af en værnetingsaftale, og at disse ikke kan tilsidesættes ved nationale forskrifter om forholdet mellem arbejdsgivere og arbejdstagere.

Indstævnte fremsatte på sin side to grunde til, at dette anbringende måtte afvises.

Den første var støttet på Bruxelles-konventionens artikel 6, stk. 1, hvorefter en person, der har bopæl på en kontraherende stats område, såfremt der er flere sagsøgte, kan sagsøges ved retten i

den retskreds, hvor en af de sagsøgte har bopæl. Cour de cassation afviste denne indsigelse, idet retten ikke fandt det godtgjort, at én af de oprindeligt sagsøgte, SA Elefant og Elefanten Schuh GmbH, ved forkyndelsen havde hjemsted i Arbeidsrechtbank Antwerpen's retskreds.

Indstævnte støttede sin anden indsigelse på Bruxelles-konventionens artikel 18, som lyder således:

»For så vidt retten i en kontraherende stat ikke allerede er kompetent i medfør af andre bestemmelser i denne konvention, bliver den kompetent, når sagsøgte giver møde for den. Denne regel finder ikke anvendelse, såfremt sagsøgte kun giver møde for at bestride rettens kompetence, eller såfremt en anden ret i medfør af artikel 16 er enekompetent.«

Da kassationsappellanten først havde anfægtet Arbeidsrechtbank Antwerpens stedlige kompetence i retsmødet den 1. marts 1977, havde indstævnte ved Arbeidshof Antwerpen påberåbt sig den belgiske retsplejelovs artikel 854, hvorefter indsigelse om, at den behandlende ret ikke er kompetent skal gøres gældende før alle andre indsigelser eller forsvarsindlæg, medmindre inkompetencen fremgår af præceptive retsregler. Da den nationale ret fandt, at bestemmelserne i retsplejelovens artikel 627, stk. 9, der indeholder regler for, hvornår en ret er stedlig kompetent til at påkende tvister om ansættelseskontrakter, ikke er præceptive, har den rejst de spørgsmål vedrørende fortolkningen af Bruxelles-konventionen, der er gengivet under pkt. 1 nedenfor.

Hof van Cassatie statuerede derefter ex officio, at indsigelsen måtte afvises på grund af manglende retlig interesse, hvis

Arbeidsrechtbank Antwerpen på grund af den ubestridte sammenhæng mellem kravene, som blev fastslået i Arbeidshof Antwerpen's dom, er kompetent til at påkende begge krav, også selv om indstævntes enkelte sagsanlæg mod appellanten isoleret set skulle have været anlagt ved retten i en anden kontraherende stat som følge af en gyldig værnetingsaftale.

Den nationale ret henviser i denne forbindelse til Bruxelles-konventionens artikel 22, som fastsætter følgende:

»Såfremt krav, som er indbyrdes sammenhængende, fremsættes for retter i forskellige kontraherende stater, og sagerne verserer for disse retter i første instans, kan enhver anden ret end den, ved hvilken sagen først er anlagt, udsætte afgørelsen.

Denne ret kan ligeledes på begæring af en af parterne erklære sig inkompetent, forudsat at dens lovgivning tillader forening af indbyrdes sammenhængende krav, og at den ret, ved hvilken sagen først er anlagt, er kompetent til at påkende begge krav.

Ved indbyrdes sammenhængende krav forstås i denne artikel krav, der er så snævert forbundne, at det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidigt for at undgå uforenelige afgørelser i tilfælde af, at kravene blev påkendt hver for sig.«

Den nationale ret bemærker med henblik på de forelagte spørgsmål neden for under pkt. 2, at artikel 22, stk. 3, definerer begrebet sammenhængende krav næsten på samme måde som den belgiske retsplejelovs artikel 30, og at det pågældende begreb derfor klart må tillægges

samme betydning i begge bestemmelser. Arbejdshof Antwerpen's konstatering af, at kravene er sammenhængende, gælder følgelig også for anvendelsen af konventionens artikel 22.

For så vidt angår selve ankegrunden, har den nationale ret lagt til grund, at anordningen af 19. juli 1973 fra Kulturrådet for det nederlandske kulturfællesskab om anvendelige sprog i forholdet mellem arbejdsgivere og arbejdstagere gælder for fysiske og juridiske personer, der ejer en virksomhed i det nederlandske sprogområde eller beskæftiger personale i det nederlandske sprogområde; dernæst at anordningens artikel 2 bestemmer, at nederlandsk skal anvendes i forholdet mellem arbejdsgivere og arbejdstagere; endvidere at det ifølge anordningens artikel 10 gælder, at dokumenter og retsakter, som strider mod dekretets bestemmelser er ugyldige, og at ugyldigheden ex officio skal fastslås af retten; endelig at retten derfor ikke kan tage hensyn til indholdet af et dokument, som i strid med den nævnte bestemmelse er blevet affattet på et andet sprog end nederlandsk.

Denne ankegrund rejser således et spørgsmål, som er gengivet nedenfor under pkt. 3, om fortolkningen af Bruxelles-konventionens artikel 17. Denne artikel lyder således:

»Såfremt parterne i tilfælde, hvor mindst én af dem har bopæl på en kontraherende stats område, ved en skriftlig aftale eller ved en mundtlig aftale, der er skriftligt bekræftet, har vedtaget, at en ret eller retterne i en kontraherende stat skal være kompetente til at påkende allerede opståede tvister eller fremtidige tvister i anledning af et bestemt retsforhold, er alene denne ret eller retterne i den pågældende stat kompetente.

Aftaler om retternes kompetence er ugyldige, såfremt de strider mod bestemmelserne i artikel 12 og 15, eller såfremt de udelukker kompetencen for de retter, som i medfør af artikel 16 er enekompetente.

Såfremt aftalen om retternes kompetence kun er indgået til fordel for én af parterne, bevarer denne retten til at anlægge sag ved enhver anden ret, der er kompetent efter denne konvention.«

3. Hof van Cassatie har udsat sagen og forelagt følgende præjudicielle spørgsmål:

»1. a) Finder artikel 18 i konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, anvendelse, når parterne har indgået en aftale om kompetence i medfør af artikel 17?

b) Finder kompetencebestemmelserne i artikel 18 anvendelse, når sagsøgte ikke blot har rejst indsigelse om inkompetence, men desuden også har nedlagt påstand om realiteten?

c) I bekræftende fald, skal indsigelsen om inkompetence gøres gældende inden behandlingen af sagens realitet?

2. a) Kan sammenhængende sager, som anlagt hver for sig måtte anlægges ved retter i forskellige kontraherende stater, i medfør af konventionens artikel 22 anlægges samtidig ved én af disse retter, såfremt dens lovgivning tillader forening af indbyrdes

sammenhængende sager, og retten er kompetent til at påkende begge sager?

b) Gælder dette også, såfremt parterne vedrørende én af de tvister, som har ført til sagsanlæggene, i medfør af konventionens artikel 17 har aftalt, at en ret i en anden kontraherende stat skal være kompetent?

3. Strider det mod konventionens artikel 17 at træffe en afgørelse, hvorefter en aftale om kompetence er ugyldig, såfremt det dokument, der indeholder aftalen, ikke er affattet på det sprog, som efter retsreglerne i en kontraherende stat er en betingelse for dokumentets gyldighed, og såfremt den pågældende stats retsinstans, for hvilken aftalen påberåbes, ifølge de nævnte retsregler er forpligtet til at fastslå dokumentets ugyldighed *ex officio*?»

4. Forelæggelsesdommen af 9. juni 1980 blev registreret på Domstolens justitskontor den 24. juni 1980.

I henhold til artikel 29 i protokollen vedrørende statuten for EØF-Domstolen er der indgivet skriftlige indlæg af Det forenede Kongeriges regering ved R. D. Munrow, Treasury Solicitor's Office, som befuldmægtiget, og af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber ved juridisk konsulent A. McClellan, som befuldmægtiget, bistået af advokat H. Van Houtte, Bruxelles.

På grundlag af den refererende dommers rapport og efter at have hørt generaladvokaten har Domstolen besluttet at indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisførelse.

II — Sammendrag af de skriftlige indlæg indgivet til Domstolen

Spørgsmålene vedrørende konventionens artikel 18

Regeringen for Det forenede Kongerige foreslår, at spørgsmål 1, a), besvares således, at såfremt en ret er overbevist om, at sagsøgte hensigt med at give møde er at anerkende rettens kompetence og altså at give afkald på sin ret ifølge den aftale, han har indgået i henhold til artikel 17, kan retten med føje erklære sig for at være kompetent i henhold til artikel 18. Dette følger af almindeligt anerkendte aftaleretlige grundsætninger. Hvad der har været konventionsparternes sandsynlige hensigt på dette punkt fremgår tydeligt af bestemmelserne i de tidligere bilaterale aftaler mellem de parter, der har indgået nævnte konvention af 1968. Således fremgår det af de bilaterale aftaler mellem Det forenede Kongerige på den ene side og Frankrig, Belgien, Forbundsrepublikken Tyskland, Italien og Nederlandene på den anden side, at den ret, hvor der først anlægges sag, skal anses for at være kompetent, når sagsøgte ved at give møde frivilligt underkaster sig denne rets domsmyndighed, og det forhold, at der er indgået en værnetingsaftale mellem sagsøger og sagsøgt, hvorefter en anden ret er kompetent, ændrer ikke denne regel.

Efter *Kommissionens* opfattelse gælder Bruxelles-konventionens artikel 18 også, når parterne i medfør af artikel 17 ved aftale har udpeget den kompetente ret.

Kommissionen har støttet denne opfattelse på selve ordlyden af artikel 18, hvorefter der gælder den undtagelse, at den ret, hvorved sagsøgte giver møde,

ikke er kompetent, når en anden ret i medfør af artikel 16 er enekompetent; artiklen nævner imidlertid ikke artikel 17. Ifølge artikel 17, stk. 2, går »enekompetencen« i artikel 16 forud for »alene . . . kompetent« i medfør af artikel 17; i øvrigt bekræftes artikel 16's specielle stilling i forhold til artikel 17 ved konventionens artikler 19, 28 og 34.

Hvis bestemmelsen i artikel 18 om, at en anden ret kan blive kompetent, ikke gælder, når der er indgået en værnetingsaftale i medfør af artikel 17, gøres der desuden hermed indgreb i selve hensigten med artikel 18, som nemlig er at udvide antallet af kompetente retter og følgelig reducere den retslige usikkerhed med hensyn til værnetingsreglerne (jf. Rapport fra Jenard om konventionen af 27. september 1968, EFT C 59, 1979, s. 1, jf. s. 38).

En sådan fleksibel fortolkning af artikel 18 er ikke i modstrid med det strenge formkrav, som artikel 17 opstiller for en udtrykkelig værnetingsaftale. Denne forskel følger i virkeligheden af selve karakteren af de to former for overførelse af kompetence, idet den ene nemlig er lovbestemt, mens den anden er betinget af en aftale.

Regeringen for Det forenede Kongerige har med hensyn til det første spørgsmål, b), først anført, at der er en vis forskel mellem de forskellige sproglige versioner af artikel 18, 2. pkt. Den franske tekst lyder således:

»Cette règle n'est pas applicable si la comparution a pour objet de contester la compétence . . .«,

mens de tre andre versioner, der på nuværende tidspunkt er gældende, lyder således:

»Dies gilt nicht, wenn der Beklagte sich *nur* einläßt, um den Mangel der Zuständigkeit geltend zu machen . . .«

»Tale norma non è applicabile se la comparizione avviene *solo* per eccepire la incompetenza . . .«

»Dit voorschrift is niet van toepassing indien de verschijning *uitsluitend* ten doel heeft de bevoegdheid te betwisten . . .«.

Den engelske tekst, der, som den danske og irske, vil blive gældende ved ikrafttrædelsen af konventionen af 9. oktober 1978 om de tre nye medlemsstaters tiltrædelse, er affattet således:

»This rule shall not apply where appearance was entered *solely* to contest the jurisdiction, . . .«

Den danske udgave er affattet på tilsvarende vis, mens den irske version ligger nærmere op ad den franske version.

Man kan på grundlag af den franske tekst gøre gældende, at en sagsøgt, der giver møde for at bestride rettens kompetence, samtidig kan afgive indlæg om sagens realitet, uden at retten herved bliver kompetent. I modsætning hertil kan sagsøgte ifølge den engelske udgave — samt den tyske, italienske og hollandske udgave — alene bestride rettens kompetence.

Selv om regeringen for Det forenede Kongerige ikke kan give sin tilslutning til en fortolkning af artikel 18, der alene er støttet på den franske version, mener den ikke desto mindre, at bestemmelsen skal anvendes fleksibelt. Formålet med artikel 18 fremmes bedst, hvis sagsøgte kan afgive indlæg om realiteten, når det klart fremgår, at dette sker rent subsidiært (jf.

Bülow-Böckstiegel, *Internationaler Rechtsverkehr in Zivil- und Handelssachen*, bind 1, s. 156).

kompetent i henhold til artikel 18 alene af den grund, at sagsøgte ikke kun har bestridt nævnte rets kompetence, men også har taget stilling til realiteten.

Rapporten fra Jenard beskriver desuden formålet med artikel 18 i neutrale vendinger; den lægger ikke vægt på, at der alene kan fremsættes indsigelse om inkompetence, uden at der gås ind på realiteten:

»Artikel 18 angår stiltiende værnetingsaftaler. Såfremt en sagsøgt med bopæl i en kontraherende stat i en anden kontraherende stat sagsøges ved en ret, der ikke er kompetent i medfør af denne konvention, kan der tænkes to tilfælde: enten bestrider sagsøgte på grundlag af konventionen rettens kompetence, hvorefter retten skal erklære sig inkompetent, eller også fremsætter sagsøgte ikke denne indsigelse og giver møde. I dette sidste tilfælde kan retten påkende sagen.« (EFT C 59, 1979, s. 38).

Regeringen for Det forenede Kongerige mener i øvrigt, at en streng fortolkning af artikel 18 muligvis kan skade sagsøgte i tilfælde af, at sagsanlægget desuden medfører foreløbige foranstaltninger eller sikrende retsmidler, som sagsøgte kun kan imødegå ved at fremsætte indlæg vedrørende realiteten. Der kan ligeledes opstå problemer, såfremt fristen for at forsvare sig udløber, inden kompetence-spørgsmålet er afgjort eller i de særlige situationer, der er omhandlet i konventionens artikel 59. Endelig er det ulogisk, hvis en ret, som efter at have hørt sagsøgte, når til den opfattelse, at den er inkompetent, ikke desto mindre ser sig nødsaget til automatisk at erklære sig

Det forenede Kongerige mener følgelig, at selv om artikel 18 normalt kræver, at det alene er rettens kompetence, der kan bestrides, skal bestemmelsen fortolkes smidigt, således at der kan afgives indlæg om realiteten, uden at dette medfører, at retten automatisk bliver kompetent i de særlige tilfælde, hvor et sådant indlæg klart er subsidiært i forhold til det principale formål, nemlig at bestride rettens kompetence.

Ifølge *Kommissionen* er det retligt udelukket, at sagsøgte først afgiver indlæg om realiteten og således stiltiende anerkender rettens kompetence, og derefter under retsforhandlingen bestrider rettens kompetence. *Kommissionen* mener imidlertid, at den opfattelse er for streng, hvorefter den sagsøgte, som afgiver indlæg om realiteten efter først at have bestridt rettens inkompetence, herved har accepteret dennes kompetence. *Kommissionen* anfører, at retter i de kontraherende stater allerede, for så vidt angår specielt konventionens artikel 18, har statueret, at den sagsøgte, som bestrider kompetencen, subsidiært kan afgive indlæg om sagens realitet (Bundesgerichtshof, 3. marts 1976, *Recht der internationalen Wirtschaft* 1976, 447; Corte di Cassazione, 23. juni og 10. november 1977, *Giustizia Civile* 1978, nr. 1, s. 44-47; Arrondissementsrechtbank Roermond 31. oktober 1974, *Nederlandse jurisprudentie* 1975, nr. 405; Tribunale di Bassano del Grappa, 13. februar 1976, *EEG-documentatie* nr. 36; Tribunale di Pinerolo, 31. marts 1976, *Rivista di Diritto Internazionale Privato e Processuale* 1977, nr. 1, s. 78).

Kommissionen finder desuden, at spørgsmålet om, hvorvidt sagsøgte — udover at bestride kompetencen — subsidiært kan afgive indlæg om realiteten uden herved at gøre den pågældende ret kompetent efter artikel 18, skal afgøres efter de nationale procesregler, der gælder for den pågældende ret, idet Rapporten fra Jenard angiver en tilsvarende løsning med hensyn til begrebet »give møde« (s. 38 *ovenfor citeret*).

Regeringen for Det forenede Kongerige og Kommissionen er med hensyn til spørgsmålet under 1, c), begge af den opfattelse, at indsigelse om rettens kompetence skal fremsættes på sagens indledende stade. De henviser imidlertid til Rapporten fra Jenard (s. 38 *ovenfor citeret*) og anfører, at de procesregler, der gælder for den ret, som behandler sagen, skal være afgørende for, indtil hvilket tidspunkt sagsøgte kan fremsætte indsigelsen om, at den pågældende ret er inkompetent.

Spørgsmålene vedrørende konventionens artikel 22

Regeringen for Det forenede Kongerige anfører, at spørgsmålene 2 a) og b) ikke vedrører fortolkningen af konventionens artikel 22, idet de omhandler de omstændigheder, hvorunder en ret kan erklære sig kompetent. Artikel 22 omhandler imidlertid de betingelser, hvorunder en ret kan udsætte en sag eller erklære sig inkompetent. Regeringen mener derfor, at de to spørgsmål, således som de er udformet, ikke kan besvares.

Kommissionen mener ligeledes, at artikel 22 ikke danner grundlag for at ændre en kompetence, således at der på grund af kravenes sammenhæng kan anlægges en sag for en anden ret, end den, som er

kompetent til at afgøre dem efter konventionens almindelige værnetingsregler. Kommissionen tilføjer, at der udover de tre tilfælde, der er angivet i konventionens artikel 6, hvor sammenhængen danner grundlag for kompetencen, kan fremsættes indsigelse om inkompetence, når et krav under henvisning til, at der er tale om sammenhæng indtales ved en ret, som ikke er kompetent til at afgøre dette krav efter artiklerne 2-16.

Spørgsmålet vedrørende konventionens artikel 17

Regeringen for Det forenede Kongerige foreslår først, at det tredje spørgsmål formuleres bredere, således at det kommer til at lyde således:

»Når en aftale, der opfylder betingelserne i konventionens artikel 17, og som tillægger retterne i en kontraherende stat enekompetence til at påkende en tvist, indeholdes i en kontrakt, som i medfør af en anden kontraherende stats retsregler er ugyldig, kan retterne i denne anden stat da se bort fra aftalen og erklære sig kompetente til at påkende tvisten i henhold til andre bestemmelser i konventionen?«

Regeringen fremhæver, at når der ved en anden ret, end den ret, som er kompetent i henhold til artikel 17, rejses indsigelse om gyldigheden af en værnetingsaftale, som er en klart adskilt aftale, skal retten prøve gyldigheden af denne aftale alene på baggrund af de betingelser, der er anført i artikel 17. I henhold til Domstolens domme af 14. december 1976 i sag 24/76 (Estasis Salotti mod RUWA, Sml. 1976, s. 1831) og i sag 25/76 (Segoura mod Bonakdarian, Sml. 1976, s. 1851) skal disse betingelser fortolkes strengt.

Hvis en værnetingsklausul derimod er en uadskillelig del af en kontrakt, bør dens gyldighed afhænge af kontraktens gyldighed og således afgøres på grundlag af de kollisionsnormer, der gælder for den domstol, som behandler sagen. Hvis forskellige retter under den nuværende retstilstand i medlemsstaterne på området for kollisionsnormer kan nå frem til forskellige resultater, vil denne forhindring i det store og hele være overvundet, når konvention om hvilken lov, der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser åbnet for undertegnelse i Rom den 19. juni 1980 træder i kraft. Selv om denne konvention ikke finder anvendelse på værnetingsaftaler som sådan, må sådanne aftaler imidlertid behandles som den kontrakt, de indeholdes i. Når disse kontrakter er gyldige efter den retsorden i en medlemsstat i Fællesskabet, som finder anvendelse i henhold til konventionen om kontraktlige forpligtelser, skal prøvelsen af gyldigheden af værnetingsklausuler foretages i henhold til Bruxelles-konventionens artikel 17. Konventionen om kontraktlige forpligtelser hjemler desuden kun ret til at tilsidesætte anvendelsen af en bestemmelse i den lov, som er angivet i denne konvention, såfremt anvendelsen er åbenbart uforenelig med grundlæggende retsprincipper i det land, hvor sagen er anlagt.

I de to omhandlede tilfælde, nemlig når kontrakten, der indeholder en værnetingsaftale, er gyldig i sin helhed, eller når klausulen, adskilt fra kontrakten og vurderet uafhængigt heraf, er gyldig, kan aftalen kun tilsidesættes under særlige omstændigheder, når dens gennemførelse er åbenbart uforenelig med grundlæggende retsprincipper i det land, hvor sagen er anlagt. Den omstændighed, at værnetingsklausulen eller den kontrakt, som den indeholdes i, er ugyldig efter en bestemmelse i den nationale ret, der

gælder for den domstol, som behandler sagen, og som nævnte domstol i medfør af en national lovgivning *ex officio* skal anvende, er ikke tilstrækkelig grund til at klausulen bliver ugyldig.

Kommissionen mener, at national lovgivning kun er subsidiær i forhold til artikel 17 og kun kan finde anvendelse på spørgsmålet om gyldigheden af værnetingsklausulen i den udstrækning, anvendelsen ikke ændrer enekompetencen i henhold til Bruxelles-konventionens artikel 17.

Kommissionen bemærker herved, at forskellige nationale lovgivninger teoretisk kan være afgørende for gyldigheden af værnetingsklausulen. Kravet om at en værnetingsklausul skal have samme gyldighed i hele Fællesskabet, som anført af generaladvokat Capotorti (forslag til afgørelse i sagerne 24/76 og 25/76, Sml. 1976, s. 1845 og s. 1866-1867), begrundes imidlertid, at konventionens artikel 17 må fortolkes selvstændigt.

Kommissionen anfører endelig, at den opfattelse, hvorefter Belgien kan kræve anvendelse af nederlandsk sprog som yderligere betingelse for en værnetingsklausuls gyldighed, når en af parterne er en arbejdsgiver eller arbejdstager, som er bosat i det nederlandske sprogområde, forudsætter, at der er vedtaget en protokol herom i lighed med protokollen vedrørende Luxembourg.

· III — Mundtlig forhandling

I retsmødet den 31. marts 1981 har Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, under den mundtlige forhandling repræsenteret af sin juridiske

konsulent A. McClellan som befuldmægtiget, bistået af advokat H. Van Houtte, Bruxelles, afgivet mundtlige indlæg.

Generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 20. maj 1981.

Præmisser

- 1 Ved dom af 9. juni 1980, indgået til Domstolen den 24. juni s.å., har Belgiens Hof van Cassatie i medfør af protokollen af 3. juni 1971 vedrørende Domstolens fortolkning af konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, stillet en række præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af konventionens artikler 17, 18 og 22.
- 2 Disse spørgsmål er blevet rejst i anledning af en kassationsanke af en dom afsagt af Arbeidshof, Antwerpen, hvorved det tyske selskab Elefanten Schuh GmbH og det belgiske selskab N.V. Elefant blev dømt til in solidum at betale 3 120 597 BFR med renter til Pierre Jacquain, bl.a. for at have afskediget ham uden varsel.
- 3 Det fremgår af sagen, at Jacquain i 1970 blev ansat som handelsrepræsentant af det tyske selskab Hoffmann GmbH, nu Elefanten Schuh, men at han i virkeligheden arbejdede efter de instrukser, han fik af denne virksomheds belgiske datterselskab, N.V. Elefant, på belgisk område, især i provinserne Antwerpen, Brabant og Limbourg. Hovedsagen har sin oprindelse i de vanskeligheder, der opstod i 1975 mellem Jacquain og de to selskaber, og angår betingelserne for det belgiske selskabs overtagelse af ansættelseskontrakten fra det tyske selskab.

- 4 Da Jacqmain anlagde sag mod de to selskaber ved Arbeidsrechtbank, Antwerpen, mødte de sagsøgte for denne ret og rejste først realitetsindsigelse mod de krav, der var fremsat mod dem. I sit andet indlæg, som blev indleveret ni måneder senere, påberåbte det tyske selskab sig rettens inkompetence med den begrundelse, at ansættelseskontrakten indeholdt en bestemmelse, hvorefter retten i Kleve, Forbundsrepublikken Tyskland, var enekompetent til at pådømme enhver tvist vedrørende denne kontrakt. Arbeidsrechtbank forkastede denne indsigelse, idet den fandt, at en sådan bestemmelse ikke kunne fravige artikel 627 i den belgiske retsplejelov, som for sager af denne art bestemmer, at retten på det sted, hvor erhvervet udøves, er kompetent.

- 5 Arbeidsrechtbank Antwerpen's dom blev derefter appelleret til Arbeidshof, Antwerpen, som antog, at ansættelseskontraktens parter i medfør af artikel 17 i Bruxelles-konventionen af 27. september 1968 ved skriftlig aftale kunne tillægge retten i Kleve stedlig kompetence ved at fravige den belgiske retsplejelovs regler om stedlig kompetence. Arbeidshof fandt imidlertid, at det tyske selskab ikke kunne påberåbe sig værnetingsklausulen, fordi ansættelseskontrakten skulle have været affattet på nederlandsk i henhold til artikel 10 i den belgiske anordning om anvendelige sprog i forholdet mellem arbejdsgivere og arbejdstagere af 19. juli 1973 fra Kulturrådet for Det nederlandske Kulturfællesskab (Moniteur belge, s. 10089). Arbeidshof fandt, at denne artikel 10, hvorefter aktstykker eller dokumenter, der ikke er affattet på nederlandsk, er ugyldige, også omfatter dokumenter, der er udarbejdet, før anordningen trådte i kraft. Under disse omstændigheder var ansættelseskontrakten, som var affattet på tysk, og værnetingsklausulen, som var en del heraf, ugyldig.

- 6 Det belgiske selskabs kassationsanke af Arbeidshof's dom blev afvist af Hof van Cassatie. Da det tyske selskabs kassationsanke navnlig vedrørte gyldigheden af værnetingsklausulen jf. Bruxelles-konventionens artikel 17, besluttede Hof van Cassatie at stille Domstolen tre spørgsmål.

Det første spørgsmål

- 7 Det første spørgsmål er affattet således:
- »a) Finder artikel 18 i konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, anvendelse, når parterne har indgået en aftale om kompetence i medfør af artikel 17?

  - b) Finder kompetencebestemmelserne i artikel 18 anvendelse, når sagsøgte ikke blot har rejst indsigelse om inkompetence, men desuden også har nedlagt påstand om realiteten?

  - c) I bekræftende fald, skal indsigelsen om inkompetence gøres gældende inden behandlingen af sagens realitet?»
- 8 Artiklerne 17 og 18 udgør afdeling 6 i konventionens afsnit II, som vedrører værnetingsaftaler; artikel 17 omhandler egentlige værnetingsaftaler, artikel 18 stiltiende værnetingsaftaler, som er en følge af, at sagsøgte giver møde. Spørgsmålets første del angår forholdet mellem disse to former for værnetingsaftaler.
- 9 Konventionens artikel 18, 1. pkt., bestemmer, at den ret i en kontraherende stat, for hvilken sagsøgte giver møde, er kompetent, og i 2. pkt., at denne regel ikke finder anvendelse, såfremt sagsøgte kun giver møde for at bestride rettens kompetence, eller såfremt en anden ret i medfør af konventionens artikel 16 er enekompetent.
- 10 Det tilfælde, som er omfattet af artikel 17, er altså ikke en af undtagelserne fra reglen i artikel 18. Desuden kan der ikke af konventionens almindelige opbygning eller formål udledes nogen begrundelse for at antage, at parterne efter en værnetingsaftale i henhold til artikel 17 skulle være afskåret fra frivilligt at indbringe deres sag for en anden ret end den, der er udpeget i aftalen.

- 11 Heraf følger, at konventionens artikel 18 også finder anvendelse, når parterne har indgået en værnetingsaftale i medfør af artikel 17.
- 12 Spørgsmålets anden og tredje del vedrører det tilfælde, hvor sagsøgte har givet møde for en ret, jf. artikel 18, men bestrider denne rets kompetence.
- 13 Hof van Cassatie spørger først, om artikel 18 finder anvendelse, når sagsøgte både har rejst indsigelse om rettens inkompetence og nedlagt påstand om sagens realitet.
- 14 Selv om der er forskelle mellem de forskellige sproglige versioner af konventionens artikel 18 vedrørende spørgsmålet, om sagsøgte for at udelukke den pådømmende rets kompetence skal begrænse sig til alene at bestride denne kompetence, eller om han kan opnå det samme ved både at bestride den pådømmende rets kompetence og realitetspåstanden, er denne sidste løsning mest i overensstemmelse med konventionens formål og ånd. Ifølge de civilprocesretlige regler i visse kontraherende stater kan den sagsøgte, som kun rejser kompetencespørgsmålet, fortabe retten til at gøre sine anbringender vedrørende realiteten gældende, såfremt retten forkaster anbringendet om inkompetence. En fortolkning af artikel 18, som gjorde det muligt at nå et sådant resultat, ville være i strid med beskyttelsen af retten til forsvar i hovedsagen, som er et af konventionens formål.
- 15 Imidlertid kan anfægtelsen af kompetencen kun have den virkning, som artikel 18 tillægger den, hvis sagsøgeren og den ret, for hvilken sagen verserer, sættes i stand til fra begyndelsen af sagsøgtes forsvar at forstå, at denne har til hensigt at modsætte sig kompetencen.

- 16 Hof van Cassatie har i denne forbindelse spurgt, om der skal rejses indsigelse om inkompetence inden behandlingen af sagens realitet. Sidstnævnte begreb er vanskeligt at anvende ved fortolkningen af konventionen, da der er betydelige forskelle mellem de kontraherende staters lovgivninger vedrørende sagsanlæg, de sagsøgte møde for retten og den måde, hvorpå sagens parter skal formulere deres påstande. Det følger imidlertid af formålet med artikel 18, at såfremt indsigelsen mod kompetencen ikke rejses forud for enhver realitetsindsigelse, kan den i hvert fald ikke fremføres efter tidspunktet for den stillingtagen, som i henhold til national procesret anses for det første forsvar, der fremføres for den ret, som sagen er indbragt for.
- 17 Anden og tredje del af det første spørgsmål må derfor besvares med, at konventionens artikel 18 skal fortolkes således, at kompetencereglen i denne bestemmelse ikke finder anvendelse, når sagsøgte ikke blot har rejst indsigelse om inkompetence, men desuden har nedlagt påstand om realiteten, såfremt indsigelsen om inkompetence, hvis den ikke fremsættes forud for enhver realitetsindsigelse, dog ikke sker efter tidspunktet for den stillingtagen, der efter national procesret anses for det første forsvar, der fremføres for den ret, som sagen er indbragt for.

Det andet spørgsmål

- 18 Det andet spørgsmål er affattet således:
- »a) Kan sammenhængende sager, som anlagt hver for sig måtte anlægges ved retter i forskellige kontraherende stater, i medfør af konventionens artikel 22 anlægges samtidig ved én af disse retter, såfremt dens lovgivning tillader forening af indbyrdes sammenhængende sager, og retten er kompetent til at påkende begge sager?
- b) Gælder dette også, såfremt parterne vedrørende én af de tvister, som har ført til sagsanlæggene, i medfør af konventionens artikel 17 har aftalt, at en ret i en anden kontraherende stat skal være kompetent?»

- 19 Formålet med konventionens artikel 22 er at opstille regler for sammenhængende sager, som anlægges ved retter i forskellige medlemsstater. Bestemmelsen indeholder ingen regler om kompetence; navnlig bestemmer den ikke, at en ret i en kontraherende stat er kompetent til at pådømme en sag, som er sammenhængende med en anden sag, der er indbragt for denne ret i medfør af konventionens regler.
- 20 Det andet spørgsmålet må derfor besvares således, at konventionens artikel 22 kun finder anvendelse, når indbyrdes sammenhængende sager er anlagt ved retterne i to eller flere kontraherende stater.

Det tredje spørgsmål

- 21 Det sidste spørgsmål er affattet således:
- »3. Strider det mod konventionens artikel 17 at træffe en afgørelse, hvorefter en aftale om kompetence er ugyldig, såfremt det dokument, der indeholder aftalen, ikke er affattet på det sprog, som efter retsreglerne i en kontraherende stat er en betingelse for dokumentets gyldighed, og såfremt den pågældende stats retsinstans, for hvilken aftalen påberåbtes, ifølge de nævnte retsregler er forpligtet til at fastslå dokumentets ugyldighed ex officio?«
- 22 Det fremgår af spørgsmålets ordlyd, at Hof van Cassatie har begrænset sit spørgsmål til gyldigheden af en værnetingsaftale, som ifølge domstolslandets nationale lovgivning er ugyldig, hvis den er affattet på et andet sprog end det i denne lovgivning foreskrevne.
- 23 Artikel 17 bestemmer, at værnetingsklausulen skal have form af en skriftlig aftale eller af en mundtlig aftale, der er skriftligt bekræftet.
- 24 Ifølge den rapport om konventionen, som blev forelagt de kontraherende staters regeringer samtidig med udkastet til denne, er disse formkrav en bestræbelse på dels at tage hensyn til handelssædvaner, men samtidig at fratage værnetingsklausuler, der ubemærket kan optages i kontrakterne, deres virk-

ning; dette gælder f.eks. trykte værnetingsklausuler i forretningsbreve eller på fakturaer, som ikke er godkendt af den part, de gøres gældende mod. Af disse grunde kan værnetingsklausuler kun tillægges betydning, såfremt de er aftalte, hvilket forudsætter, at parterne er nået til enighed om dem. I øvrigt mente forfatterne til artikel 17, at der af hensyn til retssikkerheden måtte fastsættes udtrykkelige regler om værnetingsaftalers form.

- 25 Artikel 17 har således til formål selv at fastsætte regler om værnetingsaftalers form af hensyn til retssikkerheden og for at sikre parternes samtykke.

- 26 De kontraherende stater kan derfor ikke frit fastsætte andre formkrav end de i konventionen nævnte. Dette bekræftes ved den omstændighed, at artikel I, stk. 2, i den protokol, der er knyttet som bilag til konventionen, udtrykkeligt fastsætter særlige formkrav for personer, der har bopæl i Luxembourg.

- 27 Anvendt på spørgsmålet om, hvilket sprog, der skal anvendes i værnetingsaftalen, indebærer denne ordning, at en kontraherende stats lovgivning ikke kan hindre en sådan aftales gyldighed, blot fordi det anvendte sprog ikke er det i denne lovgivning foreskrevne.

- 28 En modsat fortolkning ville i øvrigt være i strid med formålet med konventionens artikel 17, som netop tilsigter at gøre det muligt ved aftale at vælge en ret i en kontraherende stat, som uden dette valg normalt ikke ville være kompetent. Retterne i alle de kontraherende stater er følgelig forpligtet til at respektere dette valg.

- 29 Det tredje spørgsmål må derfor besvares med, at konventionens artikel 17 skal fortolkes således, at en kontraherende stats lovgivning ikke kan hindre, at en værnetingsaftale er gyldig, blot fordi det anvendte sprog ikke er det i denne lovgivning foreskrevne.

Sagens omkostninger

- 30 De udgifter, der er afholdt af regeringen for Det forenede Kongerige og af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke godtgøres. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN

vedrørende de spørgsmål, der er forelagt den af Hof van Cassatie ved dom af 9. juni 1980, for ret:

1. Artikel 18 i konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager, finder også anvendelse, når parterne har indgået en aftale om kompetence i medfør af konventionens artikel 17.
2. Artikel 18 i konventionen af 27. september 1968 skal fortolkes således, at kompetencereglen i denne bestemmelse ikke finder anvendelse, når sagsøgte ikke blot har rejst indsigelse om inkompetence, men desuden har nedlagt påstand om realiteten, såfremt indsigelsen om inkompetence, hvis den ikke fremsættes forud for enhver realitetsindsigelse, dog ikke sker efter tidspunktet for den stillingtagen, der efter national procesret anses for det første forsvar, der fremføres for den ret, som sagen er indbragt for.
3. Artikel 22 i konventionen af 27. september 1968 finder kun anvendelse, når indbyrdes sammenhængende sager er anlagt ved retterne i to eller flere kontraherende stater.

4. Artikel 17 i konventionen af 27. september 1968 skal fortolkes således, at en kontraherende stats lovgivning ikke kan hindre, at en værnetingsaftale er gyldig, blot fordi det anvendte sprog ikke er det i denne lovgivning foreskrevne.

Mertens de Wilmars   Pescatore   Mackenzie Stuart   Koopmans   O'Keeffe
Bosco   Due   Everling   Chloros

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 24. juni 1981.

A. Van Houtte
Justitssekretær

J. Mertens de Wilmars
Præsident

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
SIR GORDON SLYNN
FREMSAT DEN 20. MAJ 1981¹

Høje Domstol.

Denne sag er blevet forelagt Domstolen af Hof van Cassatie, Bruxelles, ved kendelse af 9. juni 1980 i medfør af artikel 3 i protokollen af 3. juni 1971 vedrørende Domstolens fortolkning af konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager («konventionen»). Den vedrører tre af konventionens artikler, nemlig artiklerne 17 og 18 om aftaler om kompetence, og artikel 22 om

forening af indbyrdes sammenhængende krav.

Appellanten i den sag, der verserer for den ret, som har forelagt sagen, Elefanten Schuh GmbH er et selskab i henhold til tysk ret. Jeg vil kalde appellanten »det tyske selskab«. Det har registreret forretningssted i Kleve og virker i skobranchen. Indstævnte, Pierre Jacquemain, bor i Schoten i Belgien.

Den 1. februar 1970 ansatte det tyske selskab Jacquemain som sin handelsrepræsentant i Belgien (bortset fra provinserne

¹ — Oversat fra engelsk.